

Technická univerzita v Liberci
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra: pedagogiky a psychologie

Studijní program: DBS

Kombinace: sociální pedagog

**POROVNÁNÍ SYSTÉMU HODNOT U DVOU
GENERACÍ ODSOUZENÝCH**
**A COMPARISON OF THE VALUE SYSTEM OF
TWO GENERATIONS OF CONVICTS**

Diplomová práce

Autor:

Petr Zemenčík

Podpis:

Petr Zemenčík

Adresa:

Hornická 323

471 27, Stráž pod Ralskem

UNIVERZITNÍ KNIHOVNA
TECHNICKÉ UNIVERZITY V LIBERCI

3146059903

Vedoucí práce: Mgr. Pavel Selinger

Počet

stran	slov	grafů	tabulek	pramenů	příloh
49	8963	6	4	32	8

V Liberci dne: 18. 4. 2003

TU v Liberci, FAKULTA PEDAGOGICKÁ

461 17 LIBEREC 1, Hálkova 6

Tel.: 048/535 2515

Fax: 048/535 2332

Katedra: pedagogiky a psychologie

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát) Petr Zemenčík

adresa: Hornická 323, Stráž pod Ralskem

obor (kombinace): sociální pedagog

Název BP: Porovnání systému hodnot u dvou generací odsouzených

Název BP v angličtině: A Comparison of the Value System of Two Generations of Convicts

Vedoucí práce: Mgr. Pavel Selinger

Konzultant:

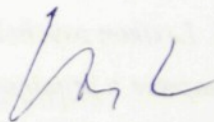
Termín odevzdání: 30. 4. 2003

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 4. 1. 2002

děkan

vedoucí katedry

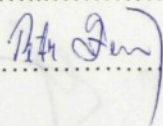
Převzal (kandidát):

Petr ZEMENČÍK

Datum:

1. 11. 2001

Podpis:

Cíl:

Porovnat hodnotovou orientaci a životní cíle u dvou věkových skupin odsouzených, přičemž mezi skupinami odsouzených bude rozdíl jedné generace.

Hypotéza:

1. Dvě generace odsouzených se liší v hodnotové orientaci a životních cílech.

Struktura práce:

1. Úvod

2. Teoretická část

2.1. Hodnota

2.2. Hodnotová orientace

2.3. Problematika sebepojetí a sebehodnocení osobnosti

2.4. Smysl života v hodnotových orientacích a životních perspektiv

3. Praktická část

3.1. Cíl výzkumu

3.2. Použité metody

3.2.1. Popis metod

3.2.2. Výběr a základní charakteristika vyšetřovaného souboru

4. Závěr

4.1. Výsledky výzkumu

4.2. Diskuse

4.3. Závěr

5. Seznam použité literatury

6. Přílohy

Literatura:

ČÍRTKOVÁ, L. ČERVINKA, F. *Forenzní psychologie*. 1. vydání. Praha: Support, 1994.

HARTL, P. *Psychologický slovník*. Praha: Česká Typografie a. s., 1993.

MITTENECKER, E. *Plánování a statistické vyhodnocení experimentů*. Praha: SPN, 1968.

NAKONEČNÝ, M. *Lexikon psychologie*. Praha: Vodnář, 1995.

NĚMEC, J. *Psychopatie a kriminalita (Život ze dne na den)*. 1. vydání. Praha: Centurio, 1993.

PŘÍHODA, V. *Ontogeneze lidské psychiky, II. díl.-Vývoj člověka od 15 do 30 let*. 2. vydání. Praha: SPN, 1974.

PŘÍHODA, V. *Ontogeneze lidské psychiky, III. díl.-Vývoj člověka od 30 do 45 let*. 2. vydání. Praha: SPN, 1977.

Vedoucí práce:

Mgn.

Prohlášení o původnosti práce:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a že jsem uvedl veškerou použitou literaturu.

V Liberci dne: 18. 04. 2003

Petr Zemenčík

Prohlášení k využívání výsledků DP:

Byl jsem seznámen s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 o právu autorském, zejména § 60 (školní dílo).

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) má právo na uzavření licenční smlouvy o užití mé diplomové práce a prohlašuji, že **souhlasím** s případným užitím mé diplomové práce (prodej, zapůjčení, kopírování, apod.).

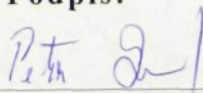
Jsem si vědom toho, že: užití své diplomové práce či poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem TUL, která má právo ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů vynaložených univerzitou na vytvoření díla (až do jejich skutečné výše). Diplomová práce je majetkem školy, s diplomovou prací nelze bez svolení školy disponovat.

Beru na vědomí, že po pěti letech si mohu diplomovou práci vyžádat v Univerzitní knihovně Technické univerzity v Liberci, kde bude uložena.

Autor:

Petr Zemenčík

Podpis:

Adresa:

Hornická 323

471 27, Stráž pod Ralskem

Datum:

18. 04. 2003

Poděkování:

Děkuji všem, bez nichž bych asi nikdy svoji práci nedokončil.
Vedoucímu práce Mgr. Pavlu Selingerovi děkuji za zasvěcené
vysvětlování problémů tvorby diplomové práce a za podnětné rady.

Anotace

Cílem práce bude porovnat hodnotovou orientaci a životní cíle u dvou věkových skupin odsouzených, přičemž mezi skupinami odsouzených bude rozdíl jedné generace. Autor práce chce zjistit zda se generace liší ve své hodnotové orientaci a tím případně v motivaci páčání trestné činnosti. Jako výzkumné metody budou zvoleny empirické zkušenosti, pohovory s respondenty, dotazník nebo test na zjištění životních hodnot i cílů a vhodná statistická metoda pro porovnávání vzorků.

Annotation

The aim of this work is to compare a value orientation and aims in life of two age groups of prisoners, the difference between the groups being one generation. The author of the work tries to find out whether the generations differ in their value orientation and thus possibly in their motivation of criminal offences. The chosen research methods are empirical experiences, interviews with respondents, questioner or a test of values and aims in life, and a suitable statistic method for a comparison of the samples.

Die Annotation

Das Ziel dieser Arbeit ist ein Vergleich der Werteorientierung und der Lebensziele zweier Altersgruppen von Gefangenen, die zwei aufeinander folgenden Generationen angehören. Der Verfasser dieser Arbeit möchte herausfinden, ob sich die Generationen hinsichtlich ihrer Werteorientierung unterscheiden und ob dadurch die Motivation für die Begehung einer Straftat anders gelagert ist. Als Forschungsansatz wurden die empirischen Erfahrungen, Interviews mit den Befragten, Fragebogen oder ein Test zu Werten und Lebenszielen gewählt, die in der Folge mit einem geeigneten statistischen Verfahren ausgewertet wurden, um die Fälle miteinander vergleichbar zu machen.

OBSAH

1. Úvod	8
2. Teoretická část	9
2.1. Hodnota	9
2.1.1. Definice hodnoty	9
2.1.2. Mravní hodnocení	12
2.2. Hodnotová orientace	13
2.2.1. Definice hodnotové orientace	13
2.2.2. Motivace	18
2.2.3. Vliv masmédií na utváření hodnotové orientace	23
2.3. Problematika sebepojetí a sebehodnocení osobnosti	25
2.4. Smysl života v hodnotových orientacích	26
3. Praktická část	29
3.1. Cíl výzkumu	29
3.2. Použité metody	30
3.2.1. Popis metod	30
3.3. Výběr a základní charakteristika vyšetřovaného souboru	31
3.4. Vyjádření výsledků výzkumu	33
3.4.1. Popis vyjádření výsledků v přílohách	33
3.4.2. Vyjádření a interpretace výsledků terminálních hodnot	35
3.4.3. Vyjádření a interpretace výsledků instrumentálních hodnot	39
4. Diskuse	41
5. Závěr	43
6. Souhrn	45
7. Použitá literatura	46
8. Přílohy	49

1. ÚVOD

V bakalářské práci se autor zabývá hodnotovou orientací lidí ve výkonu trestu odnětí svobody. Snahou je získat poznatky, co uvedenou skupinu lidí nutí páchat trestnou činnost, jaké jsou jejich životní cíle a které hodnoty preferují. Práce má poskytovat náhled do života mladých a o generaci starších odsouzených.

Porovnání žebříčku hodnot dvou generací vězňů může přinést odpovědi týkající se výchovy a systému vězeňství za komunistické éry. Rok 1989 rozdělil životy i těchto lidí na „před a po“. Otázkou pak je, co může starší generace vyrůstající v uměle vytvořené izolaci pozitivního předat té nastupující? Kdo ukazuje zdravý životní styl, kde mladí získávají základní přehled o tom, co je dobré a co je špatné? Na druhé straně, jak pomoci s orientací v novém politickém uspořádání starším lidem, jaký dopad má tato dezorientace na jejich životní cíle a hodnoty? Tyto a mnohé další otázky vedly autora ke zpracování této práce.

V teoretické části je čtenáři poskytnut náhled do světa odborné literatury očima autora. V obecné rovině je tato část věnována pojům vztahujícím se k hodnotám, hodnotové orientaci a motivaci. Dále je zde popisována problematika sebepojetí a sebehodnocení osobnosti. V závěru jsou probírány otázky smyslu života v hodnotových orientacích a životních perspektiv.

V praktické části je práce zaměřena na porovnání hodnotové orientace dvou věkových skupin odsouzených. Hlavním cílem je potvrdit nebo vyvrátit danou hypotézu: „Dvě generace odsouzených se liší v hodnotové orientaci a životních cílech“. Při výběru výzkumných metod byl kladen velký důraz na možnost jejich praktického využití v současném vězeňství. Jako výzkumný vzorek bylo použito 38 odsouzených (pro každou skupinu 19 vězňů).

2. TEORETICKÁ ČÁST

2.1. Hodnota

2.1.1. Definice hodnoty

S termínem hodnota se poprvé setkáváme v matematice a politické ekonomii. Postupně získává význam ve filosofii jako obecněji používaný pojem „dobro“. V psychologii si hodnot zpočátku všímala především Diltheyova a Sprangerova "duchovědná" psychologie. Jejich psychologie nemohla ve své době úspěšně čelit silnému empiricistickému a pozitivistickému proudu ve vědeckém myšlení. A tak hodnota chápaná jako intervenující proměnná téměř vymizela z psychologie zvláště v období rychle expandujícího behaviorismu.

Teprve v roce 1931 se objevením Allportova a Vernonova instrumentu "Study of Values", jehož teoretickým základem jsou Sprangerovy typy hodnot, otevřely možnosti k systematictější formě psychologického zkoumání, jak konstatuje Šebek (1973).

Hodnota jako psychologický pojem patří do velké skupiny motivačních proměnných. Má těsný vztah k pojmům motiv, potřeba, zájem, postoj a ideál. Hodnoty zauímají centrální místo v osobnosti, jsou částí osobnostní struktury a odolnější ke změně.

Velký význam pro objasnění pojmu hodnota má Rokeach, který hodnotu určuje jako trvalé přesvědčení, že specifický způsob chování či existence je společensky přijatelnější než opačný způsob chování či existence.

Nakonečný (1970) uvádí, že zatímco zájmy jsou kognitivně nebo emotivně akcentovaná zaměření na objekty nebo činnosti zprostředkující uspokojení potřeb, hodnotami rozumíme vlastnosti objektu nebo činnosti uspokojující potřeby. Zájmy se ztrácejí, když jejich objekty už nemají podmíněný vztah k hodnotám. Hodnoty jako vlastnosti objektů mající motivující význam jsou incentive.

Musil (1996) sděluje, že jedinec se učí tyto vlastnosti rozpoznávat a kvalifikovat jako hodnoty během vlastní socializace, tzn., že jeho hodnotová orientace je podmíněna tradicemi a kulturou společnosti, v níž žije. Uvědomění si hodnot v procesu hodnocení je významnou determinantou veškeré činnosti člověka.

Homola (1972) napsal, že hodnoty mají svůj základ v jednoduchém přitahování a odpuzování, jehož kritériem je libost a nelibost. S vývojem kognitivních struktur získávají hodnoty novou podobu, v níž vzrůstá význam kognitivního aspektu: "biologická rovina" hodnot je přetvářena socializací (Rogersovy "organismické hodnoty"), předáváním společensky sdílených hodnot.

Homola (1972) uvádí, že podle Rogerse dítě dává zprvu přednost tomu, co je prospěšné jeho organismu, a odmítá to, co mu neslouží. Hodnotící systém, vycházející z této jeho vnitřní potřeby, je ohebný a měnlivý, je to organický hodnotící systém, v němž se hodnotí závislost na aktualizaci. Po mnoha zkušenostech se sociálním okolím však dítě vidí, že to, co pociťuje jako dobré, je často špatné v očích druhých, k nimž pociťuje potřebu lásky. Proto přijímá jejich mínění a opouští "moudrost" vlastního těla. Chápe hodnoty přejaté od druhých jako svoje vlastní, ačkoli mohou být odlišné od toho, co prožívá. Je třeba, aby se tento přejatý systém spojil s tím, co jedinec skutečně prožívá.

Podle Vláčila (1977) se připravenost k pozitivnímu nebo negativnímu chování utváří současně s hodnocením jeho objektu, kvalit prostředí či situace. Hodnocení probíhá v rozměru kognitivním jako určení, zda něco je správné nebo nesprávné, v rozměru katektickém jako určení, zda něco je příjemné nebo nepříjemné, a v rozměru morálním jako určení, co je dobré a co špatné.

Lidské hodnoty jsou tedy komplexní jevy představující důležité funkční a strukturální spojení kognitivních a motivačních procesů, jak upřesňuje Šebek (1973).

Mikšík doplnil k tématu: „Povinností člověka je realizovat své lidské hodnoty do posledního okamžiku své existence, nese odpovědnost vůči hodnotám: být člověkem znamená být vědomým a být odpovědným“. (Mikšík, str.75, 2001)

Klasifikací hodnot rozumíme měření a posuzování hodnot podle dosažení kladné či záporné úrovně. Hodnocení směřuje k identifikaci nebo uznání hodnot a za hodnotu v užším, tj. pozitivním smyslu lze pokládat subjektivní pojetí dobrého, přičemž kultivovaný subjekt může ovšem za dobré pokládat nejen to, co je dobré pro něj samotného, ale i více či méně obecně závazné či přijímané dobro, jako je např. osobní svoboda, zdraví, spravedlnost, pohodlí apod. (ztotožnění se s některými společenskými hodnotami, hodnotami určitých skupin, sekt, církví atd.). Hodnota jako dobro znamená současně významnost, každá subjektivní hodnota je životně významná a žádoucí. Dosahování a udržování určitých hodnot je proto i motivující.

2.1.2. Mravní hodnocení

Obecné morální hodnocení se provádí v kategoriích dobra a zla. Stanoví soulad či nesoulad mravních činů s požadavky mravnosti. Samotné morální požadavky mají formu neosobní závaznosti týkající se všech, avšak nikým nepřikázané.

Z toho důvodu se mravní hodnocení v postmoderní době jeví jako velice problematické. Postmoderna se vyznačuje pluralitou, zejména pak pluralitou názorů. Zatímco v době moderny byla hledána jednotná ideologie, jenž zakládala mravní normy, tak postmoderna ve své mnohosti názorů nemůže založit obecně platné mravní normy. V zásadě chybí jednotný ideový základ. V podstatě je problematizováno i tzv. Zlaté pravidlo: „Co sám nechceš, nečiň jinému“. (Anzenbacher, 1994, str. 16).

Studiem vývoje etiky můžeme získat daleko širší přehled mravních zásad, principů a hodnot. Například v Kantově díle je principem všeobecné etiky zásada, která zní: „Jednej tak, aby maxima tvé vůle mohla vždy platit jako princip všeobecného zákonodárství“. Ve spojitosti s mravním hodnocením Kante říká: „Aby byl skutek dobrý, nepostačuje, že je to přiměřené mravnímu zákonu, nýbrž musí se tu dít také kvůli jemu samotnému, v opačném případě je ona přiměřenost jen velice náhodná a povážlivá, poněvadž z nikoli mravného důvodu může tu a tam vzniknout jednání přiměřené zákonu, ale mnohem častěji je zdrojem jednání protizákonného“. (Kant, str.13-14, 1974)

Vondráček (1964) uvádí, že klasifikace hodnot je stanovována podle různých hodnotících hledisek, která odpovídají hodnotovým orientacím (aspekt rozumový - mravnost, správnost, pravdivost, logičnost; aspekt teleologický - účelnost; aspekt citový - hedoničnost, estetičnost; v totalitních systémech uzurpovaný aspekt ideologický).

Podle dichotomické klasifikace: hodnoty žádoucí (pozitivní) - nežádoucí (negativní), absolutní - relativní, přímé - nepřímé, vrozené (subjektivní) - získané (objektivní, uznávané). Obsahovou kategorizaci hodnot stanovil A. Messer: hodnoty hédonické (příjemné - nepříjemné), ekonomické, estetické, etické, religiózní a logické, jak napsal Musil (1996).

Vondráček (1964) dělí dále hodnoty na aktuální a potenciální (např. hasící přístroj při vypuknutí požáru má pro nás nesmírnou hodnotu, ale za normálních podmínek je jeho hodnota pouze symbolická), hodnoty nižší (potrava, sexuální uspokojení, pocit bezpečí, volnost pohybu) a hodnoty vyšší (pravda, spravedlnost, svoboda, krása, mravnost atd.).

2.2. Hodnotová orientace

2.2.1. Definice hodnotové orientace

Do problematiky hodnotové orientace patří postoje, hodnotová hierarchie a charakter.

Postoje se dělí z typologického hlediska na centrální, které jsou pro osobnost podstatné a periferní, které mají význam menší. Funkcí postojů je utvrzování jedince ve vztazích, mají integrativní úkol, upevňují sebevědomí (v některých případech). Postoje vytváří trsy, které jsou vzájemně konsonantní, postoje vykazují značnou rezistenci vůči změně. Každý z postojů má svojí vlastní intenzitu, kterou lze vyjádřit na škále od rozhodně ano přes nevím až po rozhodně ne. Chování nemusí vždy nutně vyjadřovat skutečný postoj viz. Lappierovy pokusy.

Subjektivně je chování neodpovídající postojům prožíváno jako nepříjemné. Každý jedinec má vlastní systém postojů ve kterém jsou jednotlivé postoje uspořádány a vzájemně provázány. Vztahy mezi nimi jsou tvořeny spíše psychologicky než logicky. Zobecněním systému vzniká osobní ideologie - subjektivní hodnocení a pojetí světa. Zvláštním druhem postojů, podobně jako třeba zájem, jsou definovány jako převzaté a tradicí potvrzované iracionální postoje. Nejsou tedy přístupné racionální argumentaci.

Hodnocení je více či méně vědomé přisuzování subjektivní hodnoty objektům v našem okolí. Výsledná hodnota odráží míru našeho pozitivního vztahu k danému předmětu. Hodnoty jsou více méně stálé a dělí se do několika kategorií - biologické (zdraví, život), kulturní (zábava, estetika), sociální (láska, přátelství). Podobně jako hodnoty, vyjadřují míru pozitivního vztahu k objektu i incentive. Na rozdíl od hodnot však nemají delšího trvání. Vztah mezi hodnotou a normou je vztahem mezi sociálním ideálem trsu postojů a jedincovým osobním postojovým systémem.

Charakter je psychologický svéráz jedince. Kromě toho, že vyjadřuje psychologickou jedinečnost každého z nás, používá se pojem charakter i pro "morální profil". Podstatu charakteru vnímá každá jednotlivá teorie osobnosti odlišně.

Systematický eklekticismus jej vidí jako celek v osobnosti a její dotvoření a přisuzuje mu normativní charakter. V odborné literatuře se připomíná, že charakter podléhá významnému socializačnímu vlivu, uplatňující se skrze sociální tlak, osobní očekávání, kontrolou impulzů a konečně percepční diferenciací, při které je zesilována či zeslabována integrita charakteru v závislosti na vnímání situace.

Integritu charakteru definujeme jako schopnost tlumit a ovládat určité impulzy. Psychoanalýza vytvořila druhy charakterů podle toho, v jakém stadiu vývoje je jedinec fixován a mluví o charakteru orálním (pasivní, závislý na péči, egocentricky citlivý), či análním (pedanterie, skrblictví). Charakter je formován individuální zkušeností.

Typy charakterů podle R. Le Senne:

- 1. viskózní typ** - citová labilita, potřeba silných dojmů, impulzivita, vyhledávání zážitků, nechápavost druhých;
- 2. cholerickeý typ** - bohaté, ven obrácené city, těžko se ovládá, společenský;
- 3. sentimentální typ** - silná emotivita, špatná přizpůsobivost, pesimismus, útky do bezpečí;
- 4. vášnivý typ** - exaltovanost, celkově dynamický, ovládaný prudkými hnutími, bezohledný;
- 5. sangvinický typ** - koresponduje s vyhraněnou extravertí;
- 6. apatickeý typ** - ovládan stereotypem, lehce skleslý, konzervativní;
- 7. flegmatickeý typ** - aktivní, málo emotivní, chladný, lpí na minulosti, pochybovačný;
- 8. amorfní typ** - vitálně a egoisticky založený, slabé city a pomalé reakce;

Při popisu Maslowovy hierarchie potřeb zdůrazňuje Mikšík: „Nejdůležitější roli v motivačním systému osobnosti přisuzuje potřebám. Cílem snažení člověka je uspokojování potřeb“. (Mikšík, str.92, 2001)

Maslowova hierarchie potřeb (Mikšík, 2001):

- 1. Fyziologické potřeby** – zajišťují biologické přežití člověka jako organismu.
- 2. Potřeby bezpečí** – patří k nim potřeba jistoty, stability, pořádku, zákona...
- 3. Afilační potřeby** – potřeby sounáležitosti, náklonnosti a lásky, být přijímán a milován, přijímat a milovat...
- 4. Potřeby uznání, úcty a sebeúcty** – patří sem potřeba dosahování úspěšného výkonu a potřeba prestiže, potřeba být druhými akceptován, vážen, ceněn...
- 5. Potřeby seberealizace** – naplňování svých předpokladů a možností růstu a rozvoje – potřeba a žádostivost stát se tím, kým se může a má stát, uskutečnit to, na co potenciálně má.

Mikšík vysvětluje Sprangerovskou typologii hodnotových orientací: „Eduard Spranger spekulativně (v intencích tzv. „rozumějící“ /*verstehende*/ psychologie v protikladu k psychologii experimentální) rozpracoval „čistě psychologické“ elementy duševního života, které určují základní rozdíly v obsahu a smyslu duševně-duchovního života člověka. Základní typy hodnotových orientací pojal jako „čisté“, ideální osobnostní vzorce“. (Mikšík, str.76, 2001)

Hodnotové orientace podle Sprangera, publikované a upravené Mikšíkem (Mikšík, str.76, 2001):

Typ	Hodnota	Charakteristika	cíl
Teoretický	poznání	<i>Individualista, teoretik, který se zaměřuje na abstraktní poznávání předmětů a jevů. Svět je pro něj systémem obecných podstat, vztahů a závislostí. Jeho poznávání, rozlišování, třídění je neosobní, neprožitkové, necitové.</i>	poznání pravdy
Ekonomický	užitečnost	<i>Ve všem hledá jen užitkové hodnoty, osobní prospěch. Vše je prostředkem na udržení vlastní existence a příjemné uspořádání života. Hodnoty vidí jen ve vnějším efektu, požitku, blahu.</i>	obhajoba své vlastní existence
Estetický	krása	<i>Je založený citově, život vidí, pociťuje a prožívá po svém, jako hru obrazů, často odtrženě od skutečné reality.</i>	hledání harmonie
Sociální	láska	<i>Zaměřuje se na lidi, vždy je ochoten pomoci jim. Lehko se vžívá do situace jiných, v jeho životních a sociálních vztazích dominuje sympatie a antipatie, láska a nenávisť.</i>	konání dobra
Politický	moc	<i>Usiluje o moc, převládá u něj snaha o ovládnutí druhých, vše podřizuje potřebě dominovat, vládnout. Je blažený, když jsou na něm druzí závislí, stále zdůrazňuje sebe sama, nesnáší konkurenci.</i>	ovládání druhých
Náboženský (ideový)	jednota	<i>Je lhostejný k materiálním hodnotám, vše podřizuje vyšším cílům, je zaměřený na utváření a uznávání nejvyšších hodnot a pojetí smyslu života.</i>	překračování (překonávání) sebe sama

2.2.2. Motivace

„Termín motivace je odvozen z latinského slova moveo, hýbám, a vyjadřuje přeneseně hybné síly chování, jeho činitele“ (Nakonečný, str.75, 1995).

V širším slova smyslu lze motivaci označit jako souhrn činitelů, jež podněcují, orientují, posilují a udržují chování a jednání člověka, promítají, kam člověk směřuje, o co usiluje a proč.

Proměnlivost motivace je ovlivňována hodnotovou orientací jedince, zájmy a zaměřením osobnosti a je určována aktuální silou jednotlivých motivů. Každá osobnost je charakteristická relativně stálým souborem motivů, životních hodnot a cílů.

Hybnými silami motivace jsou motivy a incentive. Vnitřní pohnutky jsou motivy a incentive jsou okolnosti, které podněcují jedince k jednání. Základním predikátem je, že činnost bez motivu se nevyskytuje. K primárním složkám motivace náleží potřeby a zájmy.

Potřeby lze např. rozdělit na primární, biologické a sekundární, sociální. Na základě jedné potřeby vzniká většinou celý souhrn motivů. Pro dospělého člověka je potřebou zralé motivace potřeba smyslu života.

Motivace a úroveň motivovatelnosti jedince je dána molekulární a molární složkou motivace, které se rovnoměrně podílejí na schopnosti být motivován.

Molekulární část motivace nás právě o těchto biologických předpokladech informuje. Důležitá je naše genetická informace, dědičnost, tím je nastavena hladina testosteronu, kortizolu, stav endorfinových genů, distribuce buněk, imunitního systému, dominance hemisfér atd.

Molární část motivace je dána vztahovostí k prostředí, tedy využití toho, co jsme od přírody dostali. Molární část motivace má ještě svoji úroveň zevní a niterné motivace. Molární motivace zevní je dána činy, které vyvolávají jiní lidé, kdežto molární motivace niterná je dána činy, které vyvoláváme a spouštíme sami. Niterná motivace je účinnější než motivace zevní.

Každé jednání má svůj účel. Motivy a potřeby usměrňují naše jednání a dávají mu energii. Motivace je tedy jakýmsi motorem konání. Motiv nepůsobí vždy jenom jeden, ale je jich současně celá řada a vzájemně se ovlivňují, ovšem jeden z nich může být hlavní a ten nakonec vede k zaměření a výběru příslušného modelu chování a jednání.

Současné teorie motivace rozpracovávají dvojí pojetí motivu. Je tomu stejně jako s pojetím motivace. V širším pojetí jsou motivu připisovány tři funkce v lidském chování. Je to funkce direktivní, energetizující a dynamická (takové pojetí je například běžné v hédonických a incentivních teoriích motivace). V užším pojetí je motivu připisována pouze funkce energetizující a dynamogenní. Funkce direktivní je zajišťována jinými psychickými procesy, nejčastěji kognitivním (tak je tomu například v kognitivních teoriích motivace nebo v humanistických teoriích motivace).

Homola (1972) dělí motivy dále také např. podle vzniku (primární a sekundární), podle orientace (na prostředky a cíle - zde se dá polemizovat, zda u prostředku nelze místo označení motiv použít pojmu potřeba), podle znaménka (pozitivní, apetitivní a negativní, averzivní), podle stupně vědomí (vědomé a nevědomé), podle intenzity apod..

Občas dochází ke kladení rovnítka mezi potřebou a motivem. Nakonečný (1996) ve své knize rozlišuje pojem potřeba a pojem motiv x motiv=potřeba. Uvádí, že motivace je proces iniciovaný výchozím motivačním stavem, v jehož obsahu se odráží nějaký deficit. Chování směřuje k odstranění tohoto deficitu, které je prožíváno jako určitý druh uspokojení. Výchozí motivační stav charakterizovaný nějakým deficitem lze označit jako potřebu.

Chování je instrumentální aktivita zprostředkující vztah mezi potřebou a jejím uspokojením. Motiv pak vyjadřuje obsah tohoto uspokojení. Potřeby i motivy jsou vnitřní psychické stavy, které jsou si komplementární. Ve zjednodušujícím pohledu bývají oba tyto termíny ve svém významu ztotožňovány, resp. potřeby bývají chápány jako druh motivů, např. vedle zájmů. V hlubším pohledu na proces motivace je však nutné jejich rozlišení.

Pro rozlišení motivů na primární a sekundární se užívá dvou kritérií: jedním je fyziologické hledisko, podle něhož jsou primárními motivy (potřebami) ty, které jsou založeny na fyziologických dějích v organismu. Druhým kritériem je hledisko srovnávací psychologie, podle něhož se za primární považují potřeby, které má člověk společné s vyššími živočichy. Sekundárními motivy či potřebami jsou pak všechny ostatní, píše Homola (1972).

Místo termínů primární a sekundární se užívá i jiných pojmenování, která však jsou s těmito termíny srovnatelná. Například termín viscerogenní a psychogenní potřeby, užívá se i pojmenování potřeby biogenní a sociální.

Většina teoretiků se v pojetí primárních a sekundárních motivů (potřeb) shoduje. Značné rozdíly jsou ale v pojetí vzniku a stupni vzájemné závislosti sekundárních a primárních motivů.

1. behavioristé vycházejí ze S-R modelu a vysvětlují vznik sekundárních motivů podmiňováním; sekundární motiv je vlastně naučená odpověď, málo závislá na primární potřebě v důsledku velmi komplikovaných spojů;
2. psychoanalýza vysvětluje vznik sekundární motivace přenášením katexe;
3. u některých psychologů (např. Murphyho) jsou sekundární motivy jen kanalizací primárních motivů (základních potřeb);
4. Allport je považuje na základě funkční autonomie motivů za zcela samostatné;
5. někteří psychologové považují mnohé potřeby, jež jiní autoři označují jako sekundární, za vrozené;
6. v hédonistických teoriích se považují všechny motivy za získané na podkladě emočního posilování.

Podle Homoly (1972) lze shrnout stanoviska k problematice získaných motivů do tří základních skupin:

- **první skupina** bývá označována jako instinktová. Stoupenci těchto názorů popírají závislost sekundárních potřeb (motivů) na primárních a termín sekundární vůbec likvidují. I sekundární motivy považují za vrozené, tedy primární.
- **druhá názorová skupina** hájí svébytnost nefyziologických motivů, aniž by při tom uznávala jejich instinktivní (zdeděné) povahy. Je jisté, že mnohé z velmi důležitých lidských motivů se získávají a utvářejí vlivem sociálního prostředí. Je ovšem otázka, zda jsou tyto motivy jen nadstavbou a vypracováním základních fyziologických potřeb. Psychologové této skupiny je považují za výsledek učení, ale nepředpokládají jejich vnitřní vztah k fyziologickým potřebám.

- *třetí skupina* je velmi početně zastoupena a je možno ji označit za genetickou. Vztahuje sekundární motivy nějakým způsobem k motivům primárním, tedy v podstatě k fyziologickým potřebám. Všechny nefyziologické motivy se považují za nějak odvozené nebo za následek biologických potřeb. O motivech, které nejsou demonstrativně ve službách fyziologických potřeb, se předpokládá, že se vyvíjejí jako asociace nebo instrumenty primárně fyziologických cílů. Zásadním vysvětlením je, že něco, co je instrumentální v dosahování primárního uspokojení nebo co je asociováno s primárním uspokojením v minulosti, získává posilující nebo dominující vlastnosti, a tak se může stát cílem. Situace asociované s uspokojováním primárních potřeb získávají samy schopnost motivovat chování. Motivační účinnost získaných (sekundárních) motivů se vysvětluje učením. K doplnění obrazu je třeba podotknout, že někteří autoři protestují proti označení sekundární motivy - ovšem z jiného hlediska. Domnívají se, že jde o pojem, který se týká chování, o následky minulého učení, nikoli o motivační operace.

V souhrnu lze tedy o potřebách a motivech jako dvou klíčových konceptech motivace říci následující:

- *potřeby* vyjadřují výchozí motivační stav, který se vývojem (zkušeností) zpředměťňuje, tj. nachází určitý objekt činnosti a s ním spojený instrumentální vzorec chování;
- *motiv* vyjadřují obsah dovršující reakce (uspokojení), a jako takové jsou to dále neanalyzovatelné psychologické příčiny chování.

2.2.3. Vliv masmédií na utváření hodnotové orientace

Masová komunikace je neodmyslitelnou součástí současné civilizace, která výrazně ovlivňuje život a postoje lidí. Shrnout specifičnost masové komunikace lze asi takto: „ Je to veřejné sdělování a sdílení významů mezi lidmi, v němž zdroj, množina původců – komunikátorů, zpravidla organizovaná, zastává trvale tuto roli vzhledem k množině příjemců – publiku, organizovanému či neorganizovanému, a časově nebo prostorově vzdálenému. Tato vzdálenost je přemostována sociálně – dalšími účastníky masové komunikace a předmětně – masovými komunikačními prostředky.“ (Výrost, Slaměník, 1998, str.128)

Velké tempo vědeckotechnické revoluce ve 20. století přispělo k rychlému rozvoji masových komunikačních prostředků. Tyto prostředky se dělí, např. na tisk a elektronická média. Mezi tisk patří noviny, časopisy a knihy. Do elektronických médií počítáme telegraf, video, kompaktní disky, film atd. Jiné dělení rozlišuje masový tisk, film a média s vysílaným signálem.

Komunikační proces v masové komunikaci zahrnuje obsah sdělení a způsob sdělení. Nepostradatelnými součástmi komunikačního procesu je zdroj a publikum. I v případě účasti těchto náležitostí může dojít k tomu, že publikum nepřijme sdělení vůbec, nebo v jiné podobě. Tento stav může způsobit několik faktorů.

Prvním faktorem může být regulace přenosu informací ze strany jedince nebo různých institucí. O povolení nebo upravení přenosu informací rozhodují pověření jedinci nebo instituce, např. režisér, vydavatel, redaktor nebo vlastníci médií nebo vedoucí skupin publika. Tímto způsobem lze ovlivnit publikum tím, jak, co a v jakém časovém rozsahu je mu umožněno přijímat. Toto se často vyskytuje v rodinách, kdy rodiče rozhodují, co děti můžou a nemůžou přijímat.

Oldřich Matoušek ve své knize mimo jiné uvádí: „ Je už některými výzkumy potvrzeno, že obětí negativního vlivu televize jsou především děti, které nemají jistotu v rodičích, děti tvrdě trestané nebo ty, kterých si rodiče nevšímají. Dobrá rodina dítěti umožňuje hodnotit televizní pořady a řídit svoje chování v souladu s běžně přijatelnými normami. Ne všechny děti ale vyrůstají v dobrých rodinách. Takže i na televizi podstatný díl odpovědnosti leží.“ (Matoušek,1997, str.100)

Podíl racionálních a emocionálních momentů ve sdělení je také výrazným faktorem ovlivňujícím příjemce informací. Zpravidla lze uvést, že vzdělanější publikum přijímá racionální část, ostatní emocionální. Emoce hrají důležitou roli v přijímání informací. V případě, že je publikum dobře naladěno, lépe přijímá sdělení. Podněcování motivace u příjemců také velmi zasahuje. Zejména vyvolání strachu přispěje ke změně postojů a chování publika. Dalším faktorem je argumentace, neboť se prokázalo, že silná argumentace vede publikum k zamyšlení a motivování.

Shrnutím všeho výše uvedeného se dá konstatovat, že média silně ovlivňují emoce a chování jedinců. Zvláště potom negativní emoce, které mohou vyvolat nežádoucí chování ihned (např. násilné chování mládeže po poslechu metalové muziky). Ale mohou předkládáním negativních vzorů a násilí i ovlivnit vývoj osobnosti jedince, přičemž zvláště ohrožené jsou děti ze špatně fungujících rodin, které tráví sledováním masmédií značnou část času. Tyto děti jsou těmito vzory a emocemi ovlivněny již v tak patologickém vývoji, který vyplývá ze špatného fungování rodiny.

2.3. Problematika sebepojetí a sebehodnocení osobnosti

Sebepojetí nevzniká náhle, ale utváří se postupně v průběhu života působením sociálních vlivů.

„Sebepojetí můžeme charakterizovat jako představu sebe sama, na které se podílí složka poznávací, smyslová a citová“ (Švingalová, str.38, 2000).

Vývoj sebepojetí lze rozdělit do sedmi období (Balcar, 1983):

1. Novorozenecké období
2. Období kojence a batolete
3. Období mladšího školního věku
4. Dospívání
5. Dospělost
6. Zralý věk
7. Stáří

Podle Balcara (1983) a Říčana (1982) lze strukturu sebepojetí analyzovat na jednotlivé složky.

První složka – reálné “já” – jde o představu o vlastních možnostech, tedy o to, jak člověk zná svá slabá a silná místa, závisí jeho orientace ve světě.

Druhá složka – ideální “já” – tedy představa o tom jaký by chtěl člověk být.

Krech (1968) popisuje soubor hodnot, jaké si jedinec pro sebe stanovil. Výrazný rozdíl mezi reálným a ideálním “já” pak samozřejmě vede k nedostatku sebeúcty a ke komplexům méněcennosti.

Třetí složka – obranné “já” – je odvrácení vědomí od toho, co je nesnesitelné. Člověk se brání příliš drsné skutečnosti.

Čtvrtá složka – citový vztah k “já” – autoři uvádí, že zahrnuje základní sympatie a úctu k vlastní osobě.

Fromm (1967) konstatuje: „Láska k sobě znamená sympatii a důvěru k vlastní bytosti. Zahrnuje také úctu k sobě, velké ANO k vlastní existenci“. Je známé, že mezi delikventy se často setkáváme s obrovskou neúctou k vlastní osobě.

Merlin ve struktuře sebeuvědomění vyděluje čtyři komponenty:

- a) vědomí totožnosti ,což je odlišení sebe sama od ostatního světa,
- b) vědomí “já” jako aktivního principu (subjektu činnosti),
- c) uvědomění si vlastních psychických dispozic,
- d) sociálně mravní sebepojetí, které se utváří na základě zkušeností v sociálním styku.

2.4. Smysl života v hodnotových orientacích

K nalezení existenciálního smyslu je třeba zvláštního postoje k sobě samému i ke světu. Ten vyžaduje určitý odstup od sebe (sebedistancování), aby se do našeho zorného pole dostal svět ve své vlastní hodnotnosti (otevřenost světu).

Dle Frankla (1982) je smysl ve světě a nemůže být nalezen čistě ve fantazii a slasti bez vstupu do vztahu ke světu. Nalézání smyslu naopak vyžaduje napřed odložit svá vlastní přání a myšlenky a na místo toho se sjednotit se situací. Existenciální smysl je život v otevřenosti světu, namísto (bezohledného) prosazování sebe sama.

Frankl (1982) to formuluje takto: „... učinit kopernikovský obrat v otázce po smyslu života: Život sám je tím, kdo klade člověku otázky. Člověk sám není ten, kdo se má ptát, je mnohem víc tím, kdo je (životem) tázán, kdo má životu odpovědět a kdo se má životu zodpovídat. Odpovědi, které člověk dává, mohou být ale jen konkrétními odpověďmi na konkrétní „otázky života“. Jejich zodpovídání probíhá v zodpovědnosti za vlastní bytí. Na otázky života odpovídá člověk samotnou svou existencí.“ Prostřednictvím tohoto obrácení ke světu, k němuž člověk přistupuje s otevřeností pro jeho možnosti, vzniká základní dialogický charakter lidské existence.

Mikšík popisuje Franklovo vymezení základních životních hodnot slovy: „Život člověka má svůj smysl. Po smyslu života se nemáme ptát, ale odpovídat na něj tím, že za život přebíráme zodpovědnost“.
(Mikšík, str.74, 2001)

Tento základní existenciální postoj vede i k rozlišení mezi chtěním a přáním, resp. jednáním a reagováním.

Chtění je v existenciální analýze chápáno jako přitakání hodnotě. Předpokládá tedy rozpoznání hodnot. Vůle je projevem svobody a odhodlanosti člověka, a tím i osobním přínosem k hodnotě. Vůle činí člověka způsobilým jednat (osobní čin). Vůle je aktivující v protikladu k přání, v němž se projevuje postoj očekávání. Setrvání v postoji přání vede k rozvoji pasivity a tvoří významný důvod k rozvoji závislostí. Jakkoli je postoj v přání pasivní, neznamená to, že si nemůžeme přání (aktivně) sami plnit tím, že je převedeme ve volní akt.

Podobný je i vztah mezi jednáním a reagováním. Jednání předpokládá svobodné rozhodnutí, vůli a znamená tak plné sebenasazení do splnění úkolu.

Naproti tomu je reagování závislé na vnějším podnětu, resp. je odrazem vnitřního stavu (např. reaguje-li někdo prudce na podnětová slova nebo vede-li depresivní ladění člověka k tomu, aby reagoval na každou úlohu odmítavě, protože si od počátku v ničem nevěří). Zpracování takových popudů probíhá na duševní úrovni a nevede k opravdovému naplnění smyslu; to vyžaduje rozhodné a odpovědné vyrovnávání se s takovými popudy.

3. PRAKTICKÁ ČÁST

3.1. Cíl výzkumu

Snahou bylo zjistit strukturu hodnot u dvou věkových skupin odsouzených, zejména pak preferenci existenčních cílů a způsobů chování. Na základě těchto poznatků je možné stanovenou hypotézu potvrdit, nebo naopak konstatovat její neplatnost.

Celý výzkum byl zaměřen na dvě věkové skupiny vězeňské populace. Rozdělení na dvě skupiny bylo provedeno dle věku do 25-ti a nad 45 let. Tyto vzorky se liší v několika znacích.

U první skupiny byl ve dvaceti letech ukončen podstatný tělesný růst. Myšlení nabývá nového rázu, opouští extremistické úsudky a začíná se opírat o zkušenost. Mladý člověk se v tomto věku definitivně zařazuje do společnosti. Myšlení se více osamostatňuje, nepodléhá již tolik autoritám. Citový život se oproti postpubescenci urovnává. Dřívější labilita se kloní k citové stálosti. Chování je citově vyspělé, ale v první fázi bývá u některých jedinců nezralé. Toto období se nazývá explorativní a dochází zde často k využívání metody pokus a omyl.

U druhé skupiny lze již hovořit o člověku na vrcholu tělesného a psychického vývoje, jenž se pomalu kloní k involučním změnám. V tomto období působí na chování jedince plné intelektuální dozrání a mnohonásobná zkušenost na všechny emocionální podněty, ale i jistá emoční otupělost.

Spolupráce s mladšími vězni je z praxe označována za náročnější.

3.2. Použité metody

3.2.1. Popis metod

Jako výzkumné metody byly použity empirické zkušenosti, studium osobní dokumentace odsouzených, pohovory s respondenty, dotazník na zjištění životních cílů, osvojených standardů chování a vhodná statistická metoda pro porovnávání vzorků.

Výzkum byl proveden na vzorku 38 osob, z toho 19 mužů ve věku do 25-ti let a 19 mužů nad 45 let. Počet respondentů byl vhodně přizpůsoben pro použití testu rozdílů aritmetických průměrů pomocí variačního rozpětí podle LORDA. Tento test pracující s variační šíří je používán pro porovnání výběrů do dvaceti účastníků.

K výzkumu hodnot byla použita Rokeachova škála, která obsahuje 36 hodnot, 18 vztahujících se ke stavům existence (terminální hodnoty) a 18 k osvojeným standardům chování (instrumentální hodnoty).

Terminální hodnoty: svoboda (SV), rodinné bezpečí (RB), zralá láska (ZL), štěstí (ŠT), upřímné přátelství (UP), mír ve světě (MS), moudrost (MO), vnitřní harmonie (VH), spokojenost (SP), sebeúcta (SE), bezpečí národa (BN), rovnost (RO), vzrušující život (VZ), úspěšnost (US), krása (KR), pohodlný život (PO), společenské uznání (SU), spása duše (SD).

Instrumentální hodnoty: zodpovědnost (ZO), poctivost (PO), veselost (VE), odvaha (OD), ochota (OCH), čistota (ČI), laskavost (LA), schopnost (SCH), intelekt (IN), sebekontrola (SEB), nezávislost (NE), ctižádostivost (CT), svobodomyšlnost (SV), logika (LO), přívětivost (PR), fantazie (FA), smířlivost (SM), poslušnost (POS).

K hodnotě s nejvyšším významem se připisovalo číslo 1, nejméně důležitá hodnota byla označena číslem 18.

Při vyhodnocování dotazníků (příloha č. 1 a č. 2) byly získané číselné hodnoty zaznamenány a výpočtem převedené na průměrné. Tyto průměrné číselné hodnoty byly zobrazeny do tabulek a grafů. Pro srovnání průměrů byl použit Test rozdílů aritmetických průměrů pomocí variačního rozpětí podle LORDA. Tato statistická metoda je použitelná jen na srovnání průměrů dvou výběrů o stejném rozsahu. Rozdíl průměrů je vztažen k součtu variačních šíří R_1 a R_2 obou výběrů. Poměr

$$L = M_1 - M_2 / R_1 + R_2$$

musí dosáhnout určité hodnoty, aby bylo možno zamítnout nulovou hypotézu. Hodnoty L pak dosahují hladinu významnosti na úrovni 5% a 1%.

Dotazník byl koncipován jednoduchou formou, jeho součástí byly i pokyny k jeho vyplnění. Z řad respondentů nebyly zaznamenány žádné výhrady k obsahu a rozsahu dotazníku. Jak vyplynulo z pohovorů s odsouzenými, kteří byli ochotni se podílet na prováděném výzkumu, jednalo se u většiny z nich o první zkušenost s pojmy podobného druhu. Nebylo složité pochopit jejich význam, ale zařadit je do pořadí, jenž komunikuje s jejich přesvědčením. Výzkum byl prováděn anonymně.

3.3. Výběr a základní charakteristika vyšetřovaného souboru

První zkoumanou skupinu pracovně označíme písmenem A. Skupina A je tvořena odsouzenými ve věku do 25 let.

Odsouzení pochází z různých sociálních vrstev a ve výkonu trestu odnětí svobody jsou za spáchání různých druhů trestné činnosti. Někteří jsou prvotrestaní, ale převážná většina odsouzených v tomto věku byla již několikrát soudně trestána. Jsou to především mladí lidé s disharmonickým osobnostním a sociálním vývojem. Mezi typické rysy jejich dosavadního vývoje patří především toulky, útky z domova, záškoláctví, problémy s drogami, hráčství, krádeže, agresivita a mnohé další poruchy chování. Vzácné nejsou ani případy s lehkou mentální retardací a poruchami osobnosti.

Do této skupiny patří zpravidla vězni, kteří před nástupem do věznice nepracovali, nemají založenou rodinu ani jiné trvalejší vztahy. Důvodem toho může být i fakt, že dospívali po roce 1989, kdy došlo k výrazným změnám ve společnosti, které se dotkly i ekonomických a sociálních vztahů. Navíc příliv západní kultury přináší více ideál osobního úspěchu za každou cenu, než obětování se rodině nebo společnosti. Přístup k trestu odnětí svobody u této věkové skupiny má také svá specifika. O práci zájem příliš nemají a ve volném čase se převážně zabývají posilováním, nácvikem bojových technik nebo sledováním televize. Ve vztazích v kolektivu se projevují často agresivně, s touhou dosáhnout moci i v tomto prostředí.

Druhou zkoumanou skupinu odsouzených označíme písmenem B. V tomto vzorku jsou zařazeni odsouzení ve věku od 45-ti let. Oproti předešlé skupině mají více životních zkušeností, znalostí a dovedností. Mnozí z dotazovaných mají zaměstnání, rodinu, sociální zázemí apod. I zde nacházíme osoby prvotrestané, stejně jako vícekrát trestané. Hlavním úkolem starších vězňů je zajistit si bezproblémový a klidný výkon trestu, u prvotrestaných v současné době i zabezpečení rodiny a případně firmy.

Jejich přístup bývá ve většině případů jiný, nechtějí mít problémy a snaží se vyplnit čas tak, aby jim trest co nerychleji utekl. Zajímají se o zprávy a často odebírají denní tisk, nechtějí ztratit kontakt se společností mimo věznic. Věnují více času četbě a doplňování znalostí z různých oborů. Je zde zřejmá snaha o co nejschůdnější zařazení se zpět do civilního života.

Pro náš výzkum je ovšem rozhodný věkový rozdíl uvedených skupin. Obecně je skupina A složena z potomků skupiny B. Dotazovaní odsouzení skupin A i B byli české národnosti a pohlaví mužského. Trest odnětí svobody odpykávali ve věznicí Stráž pod Ralskem.

Při výběru respondentů bylo složité získat jejich důvěru. Mnozí odmítali účast již při sdělení základních informací, další požadovali různé výhody či odměny. Při distribuování dotazníků byli o pomoc rovněž požádáni vychovatelé, kdy i u těchto byly zaznamenány návrhy na odměnu za tuto činnost v podobě cigaret, balíčku kávy apod. O to příjemnější bylo jednání při podání žádosti o provádění výzkumu ve věznicí Stráž pod Ralskem, vedení věznice se k žádosti postavilo velmi vstřícně a bez výhrad tuto aktivitu povolilo.

3.4. Vyjádření výsledků výzkumu

3.4.1. Popis vyjádření výsledků v přílohách

Výsledky celého výzkumu jsou graficky znázorněny v přílohách č. 3 až 8, jenž jsou součástí této práce.

Příloha č. 3 zobrazuje tabulku č. 1 společně s grafy č. 1 a 2. Zmíněná *tabulka č. 1* zaznamenává výsledné údaje skupiny mladších respondentů ve vztahu k existenčním cílům jejich osobnosti a formám chování k dosažení žádaného cíle.

Současně informuje o pozici vybrané terminální či instrumentální hodnoty v celkové preferenci daným vzorkem mladé generace odsouzených. Z poskytnutých údajů ve sféře terminálních hodnot je vytvořen **graf č. 1**. Z podkladů pro instrumentální hodnoty je vykreslen **graf č. 2**. Vytvořené pořadí hodnot je řazeno vzestupně, kdy nejpreferovanější hodnota definuje první pozici.

Příloha č. 4 zobrazuje tabulku č. 2 společně s grafy č. 3 a 4. Zmíněná **tabulka č. 2** zaznamenává výsledné údaje skupiny starších respondentů ve vztahu k existenčním cílům jejich osobnosti a formám chování k dosažení žádaného cíle. Současně informuje o pozici vybrané terminální či instrumentální hodnoty v celkové preferenci daným vzorkem odsouzených nad 45 let. Z poskytnutých údajů ve sféře terminálních hodnot je vytvořen **graf č. 3**. Z podkladů pro instrumentální hodnoty je vykreslen **graf č. 4**. Vytvořené pořadí hodnot je řazeno vzestupně, kdy nejpreferovanější hodnota definuje první pozici.

Příloha č. 5 obsahuje **tabulku č. 3**, kde jsou uvedeny výsledky dosažené respondenty obou věkových kategorií v oblasti terminálních hodnot. Poskytuje přehled o vyplývajících rozdílech ve výsledcích zkoumaných skupin odsouzených. Dále je rozšířena o údaje potřebné pro výpočet testu statistické významnosti rozdílů dvou výběrů, jehož výsledek rovněž zobrazuje.

Příloha č. 6 obsahuje **tabulku č. 4**, kde jsou uvedeny výsledky dosažené respondenty obou věkových kategorií v oblasti instrumentálních hodnot. Poskytuje přehled o vyplývajících rozdílech ve výsledcích zkoumaných skupin odsouzených. Dále je rozšířena o údaje potřebné pro výpočet testu statistické významnosti rozdílů dvou výběrů, jehož výsledek rovněž zobrazuje.

Příloha č. 7 představuje *graf č. 5*, ve kterém jsou zobrazeny výsledky dvou posuzovaných generací vězňů, dosažené u jednotlivých terminálních hodnot.

Příloha č. 8 představuje *graf č. 6*, ve kterém jsou zobrazeny výsledky dvou posuzovaných generací vězňů, dosažené u jednotlivých instrumentálních hodnot.

3.4.2. Vyjádření a interpretace výsledků terminálních hodnot

Pro rychlejší orientaci byly nejprve dosažené výsledky jednotlivých skupin respondentů vzestupně seřazeny v tabulkách č. 1 a 2. Z těchto tabulek lze rozpoznat, jaké aktuální a budoucí cíle jsou zástupci obou věkových kategorií preferovány.

Mezi terminální hodnoty s vysokou preferencí u mladé generace (pozice 1 až 6) patří: Rodinné bezpečí, svoboda, upřímné přátelství, štěstí, moudrost a rovnost. Porovnáním s vysoko preferovanými životními cíly generace starších vězňů, které jsou uváděny v tabulce č. 2, v příloze č. 3, lze konstatovat rozdíly v umístění. Mezi nejvýznamnější terminální hodnoty starší skupiny (pozice 1 až 6) patří: Svoboda, rodinné bezpečí, vnitřní harmonie, štěstí, zralá láska a spokojenost.

Skupinu terminálních hodnot střední preference (pozice 7 až 12) upravuje mladší generace následovně: Zralá láska, spokojenost, vnitřní harmonie, mír ve světě, sebeúcta a úspěšnost. Starší generace umístila ve středu preferencí tyto životní cíle: Upřímné přátelství, úspěšnost, moudrost, sebeúcta, rovnost a mír ve světě.

Do skupiny hodnot s nejnižší preferencí (pozice 13 až 18) u věkově mladších náleží terminální hodnoty: Společenské uznání, bezpečí národa, pohodlný život, vzrušující život, krása a spása duše.

U starších odsouzených jsou nejméně významné tyto terminální hodnoty: Pohodlný život, společenské uznání, bezpečí národa, vzrušující život, krása a spása duše.

Celkově lze z výčtu preferencí jednotlivých skupin usoudit, že obecný hodnotový profil je velice podobný. Můžeme jej popsat jako kompozit sentimentů svobody a míru ve světě, altruistických tendencí rodinného bezpečí a zralé lásky a stavů štěstí, moudrosti a vnitřní harmonie. U obou skupin ustupují do pozadí hédonistické cíle (pohodlný život), spiritualismus (spása duše) a rozvoj kariéry (společenské uznání).

Z hlediska dosažených pozic jednotlivými terminálními hodnotami, je zřejmá shoda ve třech případech: Štěstí (4), krása (17) a spása duše (18). Zde je potřeba podotknout, že shodné umístění těchto hodnot bylo dosaženo rozdílnými číselnými hodnotami, které jsou zaznamenány tabulkou č. 3, v příloze č. 5, kdy byl u dvou hodnot zjištěn i statisticky významný rozdíl dosažených výsledků.

Tabulka č. 3, společně s grafem č. 5 poskytuje přehled o dosažených rozdílných výsledcích jednotlivých životních cílů, které dosáhly zkoumané vzorky odsouzených.

Porovnání výsledků zkoumaných vzorků z oblasti terminálních hodnot dokumentuje tabulka č. 3, která je rovněž doplněna o číselné údaje potřebné pro výpočet rozdílů aritmetických průměrů pomocí variačního rozpětí podle LORDA. Ve sloupci označeném L jsou zanesené výsledky tohoto výpočtu. Současně jsou ve sloupci L označeny statisticky významné rozdíly, kdy zeleně vyplněné pole označuje 5% a červeně vyplněné pole 1% hladinu významnosti.

Z průměrných výsledků jednotlivých terminálních hodnot uvedených skupin vězňů, které zachycují sloupce M_A a M_B tabulky č. 3, v příloze č. 5, není ani u jedné terminální hodnoty zjištěna shoda.

Pro lepší orientaci byly číselné hodnoty těchto sloupců znázorněny grafem č. 5, v příloze č. 7. Statisticky významné rozdíly jsou zaznamenány v oblasti existenčních cílů celkem u pěti hodnot.

V pořadí statisticky významných odchylek, dosažených v Testu rozdílů aritmetických průměrů pomocí variačního rozpětí podle LORDA, je prvenství připsáno hodnotě spása duše, kdy tato jako jediná, z celkového počtu 36 hodnot, dosáhla hladiny významnosti na úrovni 1%, což v tomto výzkumu nevyklučuje, jak dokazují výsledky uvedené v grafu č. 1 a č. 3, pozici poslední hodnoty u obou skupin.

Méně významná je pro výběr mladších odsouzených, kdy vzhledem k jejich konzumnímu stylu života bylo možné tento výsledek předpokládat. Starší generace, vychovávaná v době silnějšího vlivu náboženství, má k této hodnotě větší úctu, avšak vlivem politického uspořádání jí nebyl umožněn rozvoj a nestranné zhodnocení tohoto existenčního cíle. Dalším aspektem tohoto rozdílu je bezpochyby skutečnost, že starší člověk více inklinuje k bilancování svého života, vede úvahy o bytí po životě a spasení duše.

Podle Testu rozdílů aritmetických průměrů pomocí variačního rozpětí podle LORDA je na hladině významnosti 5% hodnota vnitřní harmonie.

K tomuto existenčnímu cíli směřuje více část starších vězňů. Preference vnitřní harmonie zkušenější skupinou je viditelná také z výsledků grafu č. 3, kde je v pořadí třetí. U mladšího vzorku byla zjištěna devátá pozice, což lze dokladovat výsledky v tabulce č. 1 a grafem č. 1. Vnitřní harmonie, vyrovnanost a soulad, je většinou obecně považována za doménu lidí vyššího věku, z čehož vyplývá, že nelze z uvedených výsledků vyčíst nic neobvyklého oproti běžným zvyklostem.

Statisticky významná je také hodnota rodinné bezpečí, která dosáhla úrovně 5%. Lepší hodnocení dosáhla u mladší generace odsouzených, kde získala nejvyšší preference mezi terminálními hodnotami. Tuto skutečnost potvrzuje tabulka č. 1, ve které je znázorněna na první pozici.

Tento stav koresponduje s faktem, že drtivá většina dospívajících odsouzených přichází do věznic ze špatného sociálního prostředí. Ve druhé posuzované skupině bylo rovněž vysoké umístění této hodnoty, prokázané výsledky v tabulce č. 2. Rodina vězňené populace převážně neplní svou základní funkci. Proto je uspokojivé převládající mínění respondentů, kdy je především vytyčen cíl pro funkci prokreační rodiny. Dokazuje tak přinejmenším touhu jednat prosociálně.

Terminální hodnota krása s 5% hladinou významnosti rozdílu výsledků dosáhla u dvou zkoumaných generací vězňů shodné pozice. Porovnáním dosažených výsledků hodnoty v grafu č. 5 lze konstatovat vyšší prosazování u starších respondentů. Což prokazuje více materialistický přístup u mladších odsouzených a přístup filosofický u starší generace.

Poslední statisticky významnou terminální hodnotou je upřímné přátelství, které dosáhlo 5% hladiny významnosti. Grafické znázornění vypovídá o vyšší preferenci mladší skupinou, jak vyplývá z grafu č. 5. Z tabulky č. 1 je určena třetí pozice výběrem mladších vězňů. Sedmou příčku obsadila tato hodnota v celkovém pořadí existenčních cílů skupiny starších odsouzených, o čemž vypovídá tabulka č. 2. Charakteristickými rysy mládí jsou především nezkušenost a nedokonalá orientace ve společenských otázkách. Hodnotu upřímné přátelství lze potom z pohledu mladší skupiny vnímat jako základ pro stanovení individuálních cílů.

3.4.3. Vyjádření a interpretace výsledků instrumentálních hodnot

Pro rychlejší orientaci byly dosažené výsledky jednotlivých skupin respondentů vzestupně seřazeny v tabulkách č. 1 a 2. Z těchto tabulek lze rozpoznat, jaká forma chování k dosažení žádaného cíle je zástupci obou věkových kategorií preferována.

Mezi instrumentální hodnoty s vysokou preferencí u mladé generace (pozice 1 až 6) patří: Poctivost, odvaha, sebekontrola, čistota, schopnost a laskavost. Starší generace uvádí v této kategorii následující hodnoty: Schopnost, poctivost, intelekt, čistota, nezávislost a sebekontrola.

Mezi středně preferované (pozice 7 až 12) formy chování k dosažení daného cíle řadí mladší skupina hodnoty: Intelekt, veselost, ochota, nezávislost, svobodomyslnost a ctižádostivost. Odsouzení ve věku nad 45 let středně preferují hodnoty: Odvaha, logika, laskavost, ochota, veselost a ctižádostivost.

Do skupiny hodnot s nejnižší preferencí (pozice 13 až 18), u věkově mladších, náleží instrumentální hodnoty: Logika, smířlivost, fantazie, zodpovědnost, poslušnost a přívětivost. U starších odsouzených jsou nejméně významné tyto instrumentální hodnoty: Smířlivost, zodpovědnost, fantazie, svobodomyslnost, přívětivost a poslušnost.

V oblasti nástrojů k dosažení existenčních cílů lze na základě vyjádřených výsledků označit mladou generaci za více realistickou a sociabilní. Vyšší věková kategorie vykazuje rovněž realistické prvky, které ovšem více dorovnávají hodnotami jako intelekt a logika. U obou skupin dominují hodnoty jako poctivost, sebekontrola a schopnost, což nekoresponduje s opomenutím hodnot zodpovědnost a poslušnost. Je tedy zřejmé, že obě generace si ze všeho nejméně přejí být konformní a oportunističtí a snaží se čelit realitě.

Stejně jako v oblasti terminálních hodnot je i v této sféře instrumentálních hodnot zjištěna shoda z hlediska pozic ve třech případech: Čistota (4), ctižádostivost (12) a fantazie (15). Také zde jde pouze o shodu v celkovém umístění hodnot, nikoli o stejný dosažený výsledek respondenty dvou věkových kategorií u výše uvedených instrumentálních hodnot.

Tabulka č. 4, společně s grafem č. 6 poskytuje přehled o dosažených rozdílných výsledcích jednotlivých životních cílů, které dosáhly zkoumané vzorky odsouzených.

Z výsledků jednotlivých skupin vězňů, které zachycují sloupce M_A a M_B tabulky č. 4, v příloze č.6, není ani u jedné instrumentální hodnoty zjištěna shoda. Pro lepší orientaci byly číselné hodnoty těchto sloupců znázorněny grafem č. 6 v příloze č. 8. Statisticky významné rozdíly jsou zaznamenány v oblasti osvojených standardů chování pouze u jedné z hodnot.

Jediný statisticky významný rozdíl byl zjištěn u hodnoty Svobodomyšlnost, kdy bylo dosaženo 5% hladiny významnosti. Graficky je tento rozdíl znázorněn grafem č. 6 v příloze č. 8.

Větší důraz na tuto hodnotu je kladen mladšími respondenty, jak potvrzuje tabulka č. 1, kde je zastoupena na jedenácté pozici celkového uspořádání. Skupina odsouzených nad 45 let umístila svými výsledky tuto instrumentální hodnotu v tabulce č. 2 na šestnácté příčce. Tento stav lze přisuzovat větší názorové otevřenosti mladších odsouzených, jelikož tito již poznávají tvář současného vězeňství s prvky humanizace. Starší generaci nebyl umožněn rozvoj této formy chování k dosažení cíle, vlastní názor byl převážnou část jejich života přehlížen a sankcionován.

4. DISKUSE

Je mnoho studií zabývajících se hodnotovou orientací současné populace. Velké množství těchto výzkumů se zabývalo rovněž vězňenými osobami. Výzkum provedený v rámci této práce není tedy nikterak ojedinělý. Přestože byl menšího rozsahu, dokázal v mnohém odpovědět na předestřené otázky v úvodu této práce.

Hlavní úlohu zde tedy sehrává možnost jeho dalšího využití a rozpracování v běžných podmínkách jednotlivých věznic. Rokeachova škála hodnot a její postupné zavádění do praxe přináší s sebou tolik potřebný přísun informací od odsouzených k pedagogickým pracovníkům Vězeňské služby České republiky.

Důkazem nám může být věznice ve Stráži pod Ralskem, kde je využívána Rokeachova škála v rámci zpracování pedagogických diagnóz u nově přijatých odsouzených. V první řadě proto, aby vůbec mohla být posouzena úroveň hodnotové orientace odsouzeného, doporučen program zacházení, který by zvýšil úroveň toho kterého vězně. Díky této metodě lze při zpracování programu zacházení před propuštěním (3 měsíce) posoudit na kolik se míra terminálních i instrumentálních hodnot změnila.

Některá naše zjištění mohou být poměrně překvapující. Například silné prosazování instrumentální hodnoty sebekontrola je následně doplněno opomenutím hodnoty zodpovědnost, což je v praxi neakceptovatelné. Vzhledem k tomu, že zkoumaný soubor byl méně rozsáhlý, lze konstatovat, že výsledky mohou být náhodné. Můžeme si rovněž položit otázku, do jaké míry byly zachyceny povýtce ideální hodnoty, které vězni používají v praktickém životě a co se s nimi stane po propuštění z výkonu trestu.

Další aspekt, který je třeba zmínit, je tradiční problém podobných šetření. Jde o míru vztahu mezi daty uvedenými v dotazníku a akty reálně žitými. Jinak vyjádřeno – vztah mezi vyjádřenými hodnotami a jejich volbami, praktickým významem, který jim respondenti přisuzují, a praktickým rozhodováním, jímž v životě dané hodnoty opravdu uskutečňují. Uvedeme-li pro názornost příklad u hodnoty Čistota, kde lze tuto hodnotu prakticky vysvětlit jako vztah dotazovaného k osobní hygieně, zdravým životním podmínkám a prostředí, nebo také jako vnitřní čistotu v otázce svědomí respondenta. Z uvedeného je zřejmé, že výraznější možnost generalizace by byla opodstatněná pouze srovnáním námi zjištěných dat se vzorky reálného života respondentů. Následná analýza by stanovila míru ideálnosti hodnot prezentovaných v této práci.

5. ZÁVĚR

Výzkum ukázal, že odsouzení některé hodnoty preferují více, jiné méně. Získané preference pro celý vzorek dotázaných lze rozdělit do tří skupin: hodnoty s vysokou, střední a nízkou preferencí. Dle žebříčku hodnotové preference je možné definovat obecný hodnotový profil obou generací odsouzených jako kompozit sentimentů, altruistických tendencí a stavů duše. Mladým lidem jsou méně blízké hodnoty vztahující se k různým hédonistickým cílům a spirituálním stavům duše.

Výzkum prokázal, že věková kategorie není primárním činitelem hodnotových rozdílů. Jinými slovy, dvě generace odsouzených jsou si z hlediska osvojených hodnot (existenční cíle a způsoby chování) navzájem spíše podobní než rozlišní. Statisticky významný rozdíl mezi hodnotami posuzovaných skupin respondentů byl zjištěn u pěti terminálních a jedné instrumentální hodnoty. S vyšším věkem lze sledovat trend růstu následujících hodnot: Vnitřní harmonie a zralá láska, spolu s tendencí rozvíjet vlastní schopnosti a intelekt. Mimo střed své orientace odsunují hodnoty bezpečnost národa, poslušnost, zodpovědnost a fantazii.

Námi definovaná hypotéza, že se dvě generace odsouzených liší v hodnotové orientaci a životních cílech, projevuje se tedy jako nepotvrzená. Náš předpoklad opačného výsledku byl stanoven na základě změn v naší společnosti po roce 1989 a nových programů zacházení s odsouzenými, které současné vězeňství v České republice začalo používat v souladu s uznávaným trendem ve světě.

Závěry této práce však dokazují, že se změny aplikované ve vězeňství promítají v realitě velmi zvolna. Tomuto stavu napomáhá velké množství negativních vnějších vlivů, se kterými se potýká i běžná populace společnosti. Mladá generace je silně ovlivňována již překonanými předsudky starší generace, u které se dodnes projevuje zidealizovaný pohled na praktický život. Dalším aspektem, jenž byl v teoretické části nastíněn, je absence obecně platných mravních norem. Tyto jsou většinou nahrazovány zkreslenými vzory „dobra a zla“ prostřednictvím medií, o jejichž stále vzrůstajícím vlivu se dnes široce diskutuje. Samotné výsledky výzkumu jsou do jisté míry ovlivněny danou stresující situací člověka ve výkonu trestu odnětí svobody, jehož motivuje pro účast na výzkumu většinou pouze vidina získání určitých výhod z toho vyplývajících.

6. SOUHRN

Cílem práce bylo prokázat, že se hodnotové orientace a životní cíle dvou generací odsouzených liší. Soubor vězňů byl sestaven v podmínkách věznice Stráž pod Ralskem.

V teoretické části byl definován pojem hodnota jako specifický způsob chování či existence v interakci s tradicemi a kulturou společnosti. Dále byly popsány otázky mravního hodnocení, kde byly zdůrazněny problémy v této oblasti, související se současným stavem společnosti. Hodnotové orientace, motivace a vliv médií na jejich utváření. Rozebírána je také problematika sebepojetí a sebehodnocení osobnosti a zamyšlení se nad smyslem života v hodnotových orientacích.

Ve své výzkumné části práce podrobně popisuje použité metody a zkoumanou skupinu dvou generací odsouzených. Cílem prováděného výzkumu bylo prokázat, že se hodnotové orientace a životní cíle dvou generací odsouzených liší. Přičemž věkový rozdíl byl daný jednou generací, jak je obecně stanoven věkový odstup otce a syna. Pro hlavní část výzkumu byl použit dotazník, sestavený na základě Rokeachovy škály hodnot, z jehož výsledků byly za pomoci Testu rozdílů aritmetických průměrů pomocí variačního rozpětí podle LORDA stanoveny statisticky významné rozdíly v dosažených výsledcích.

Na základě všech informací získaných z literatury a výsledků výzkumu lze konstatovat, že se hodnotová orientace dvou generací odsouzených neliší.

7. POUŽITÁ LITERATURA

- 1) ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. 1. vydání. Praha: Zvon, 1994.
- 2) BALCAR, K. *Úvod do studia psychologie osobnosti*. 1. vydání. Praha: SPN, 1983.
- 3) ČÍRTKOVÁ, L., ČERVINKA, F. *Forenzní psychologie*. 1. vydání. Praha: Support, 1994.
- 4) FROMM, E. *Umění milovat*. 125 stran. Praha: Orbis, 1967.
- 5) HOMOLA, M. *Motivace lidského chování*. 1. vydání. Praha: SPN, 1972.
- 6) HUDEČEK, J. *Hodnotové orientace v motivační sféře osobnosti*. 1. sešit. Praha: Academia, 1986.
- 7) KANT, I. *Základy metafyziky mravů*. 1. vydání. Praha: Svoboda, 1976.
- 8) KOUDELKOVÁ, A. *Psychologické otázky delikvence*. 1. vydání. Praha: Victoria Publishing, 1995.
- 9) KRECH, D., GRUTCHFIELD, R.S. – BALLACHEY, E.L.: *Člověk v společnosti*. 1. vydání. Bratislava: SAV, 1968.
- 10) MATOUŠEK, O. *Dospívání chlapců v Čechách a na Moravě*. 1. vydání. Praha: Portál, 1997.
- 11) MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 1. vydání. Praha: Portál, 1998.
- 12) MIKŠÍK, O. *Psychologická charakteristika osobnosti*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2001.
- 13) MIKŠÍK, O. *Psychologická charakteristika osobnosti*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2001. In FRANKL, V. *Ärztliche Seelsorge*. Wien: Deuticke, 1982.
- 14) MITTENECKER, E. *Plánování a statistické hodnocení experimentů*. 200 stran. Praha: SPN, 1968.
- 15) MUSIL, J. V. *Úvod do sociální psychologie*. 1. vydání. Olomouc: 1996.

- 16) NAKONEČNÝ, M. *Lexikon psychologie*. 1. vydání. Praha: Vodnář, 1995.
- 17) NAKONEČNÝ, M. *Motivace lidského chování*. 1. vydání. Praha: Academia, 1996.
- 18) NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti*. 1. vydání. Praha: Academia, 1995.
- 19) NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. 1. vydání. Praha: Svoboda, 1970.
- 20) ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti*. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy, 1982.
- 21) ŘEHAN, V., ÇAKIRPALOGLU, P. *Sociální status a hodnotová orientace mladé generace*. Čs. psychologie: 2000.
- 22) SCHAUER, A., VILD, J. *Rukověť*. 3. vydání. Liberec: Technická univerzita, 2001.
- 23) SOKOL, J. *Malá filosofie člověka*. 74 stran. Praha: Pedagogická fakulta UK, 1994.
- 24) ŠEBEK, M. *K vymezení pojmu hodnota v psychologii*. 3. vydání. In: Čs. psychologie: 1973.
- 25) ŠVINGALOVÁ, D. *Základy psychologie III. Díl: Kapitoly z psychologie osobnosti – 1. část*. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita, 2000.
- 26) VELEHRADSKÝ, A. A KOL. *Hodnocení a hodnoty v činnosti člověka*. 1. vydání. Praha: Svoboda, 1978.
- 27) VLÁČIL, J. *K pojetí hodnot v psychologii a sociologii*. 1. vydání. In: Čs. psychologie: 1977.
- 28) VONDRÁČEK, V.: *Hodnocení a jeho poruchy*. 1. vydání. Praha: ČAV, 1964.
- 29) VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Aplikovaná sociální psychologie I- Člověk a sociální instituce*. 1. vydání. Praha: Portál, 1998.

Časopisy:

- 1) Československá psychologie. Vydává Psychologický ústav AV ČR v Akademii: AV ČR, 2000.
- 2) Československá psychologie. Vydává Psychologický ústav AV ČR v Akademii: AV ČR, ročník 2001.

Diplomové práce:

- 1) SELINGER, P.: *Vliv životní spokojenosti na pracovní výkon zaměstnanců Vězeňské služby*. 28 stran. Olomouc, 1996.

8. PŘÍLOHY

Dotazník

Věk: ..... let

Instrukce k vyplňování dotazníku:

Očísly seznam daných hodnot čísla od 1 do 18. Hodnotě s nejvyšším významem přidejte 1 a s nejmenším 18. Přidělené číslo doplňte do vedlejšího sloupce stejného řádku (vedle posuzované hodnoty).

Hodnota	Přidělené číslo
<i>Svoboda (SV)</i>	
<i>Rodinné bezpečí (RB)</i>	
<i>Zralá láska (ZL)</i>	
<i>Štěstí (ŠT)</i>	
<i>Upřímné přátelství (UP)</i>	
<i>Mír ve světě (MS)</i>	
<i>Moudrost (MO)</i>	
<i>Vnitřní harmonie (VH)</i>	
<i>Spokojenost (SP)</i>	
<i>Sebeúcta (SE)</i>	
<i>Bezpečí národa (BN)</i>	
<i>Rovnost (RO)</i>	
<i>Vzrušující život (VZ)</i>	
<i>Úspěšnost (US)</i>	
<i>Krása (KR)</i>	
<i>Pohodlný život (PO)</i>	
<i>Společenské uznání (SU)</i>	
<i>Spása duše (SD)</i>	

Dotazník

Věk: ..... let

Instrukce k vyplňování dotazníku:

Očíslujte seznam daných hodnot čísly od 1 do 18. Hodnotě s nejvyšším významem přiřadíte 1 a s nejmenším 18. Přiřazené číslo doplňte do vedlejšího sloupce stejného řádku (vedle posuzované hodnoty).

Hodnota	Přiřazené číslo
<i>Veselost (VE)</i>	
<i>Poctivost (PO)</i>	
<i>Odvaha (OD)</i>	
<i>Ochota (OCH)</i>	
<i>Čistota (ČI)</i>	
<i>Laskavost (LA)</i>	
<i>Schopnost (SCH)</i>	
<i>Intelekt (IN)</i>	
<i>Sebekontrola (SEB)</i>	
<i>Nezávislost (NE)</i>	
<i>Ctižádostivost (CT)</i>	
<i>Svobodomyslnost (SV)</i>	
<i>Logika (LO)</i>	
<i>Přívětivost (PR)</i>	
<i>Fantazie (FA)</i>	
<i>Smířlivost (SM)</i>	
<i>Poslušnost (POS)</i>	
<i>Zodpovědnost (ZO)</i>	

Tabulka č. 1

TH	MA	Pořadí	IH	MA
RB	2,31578947	1.	PO	4,42105263
SV	5,31578947	2.	OD	6,15789474
UP	6,36842105	3.	SEB	6,36842105
ŠT	7	4.	ČI	7,10526316
MO	7,31578947	5.	SCH	7,47368421
RO	8,10526316	6.	LA	8,21052632
ZL	8,31578947	7.	IN	8,52631579
SP	8,57894737	8.	VE	8,57894737
VH	8,94736842	9.	OCH	8,73684211
MS	9,42105263	10.	NE	8,78947368
SE	10,3684211	11.	SV	9,31578947
US	10,4210526	12.	CT	11,3684211
SU	11,1052632	13.	LO	11,4736842
BN	11,3157895	14.	SM	12,1052632
PO	11,5263158	15.	FA	12,8947368
VZ	13,2105263	16.	ZO	12,9473684
KR	14,7894737	17.	POS	13,0526316
SD	16,5789474	18.	PR	13,4736842

Legenda:

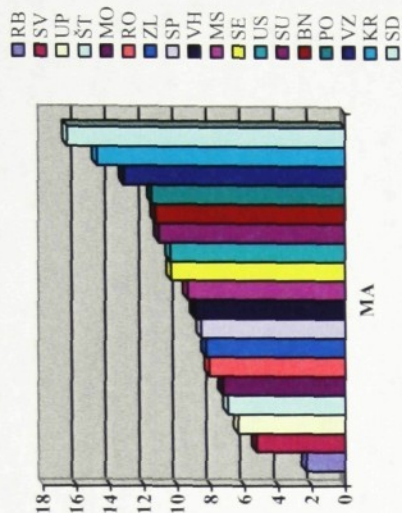
- TH - terminální hodnoty
- BN - bezpečí národa
- KR - krása
- MO - moudrost
- MS - mir ve světě
- PO - pohodlný život
- RB - rodinné bezpečí
- RO - rovnost
- SD - spása duše
- SE - sebečta
- SP - spokojenost
- SU - společenské uznání
- SV - svoboda
- ŠT - štěstí
- UP - upřímné přátelství
- US - úspěšnost
- VH - vnitřní harmonie
- VZ - vzrušující život
- ZL - zralá láska

MA - průměrná číselná hodnota dosažená respondenty skupiny A.

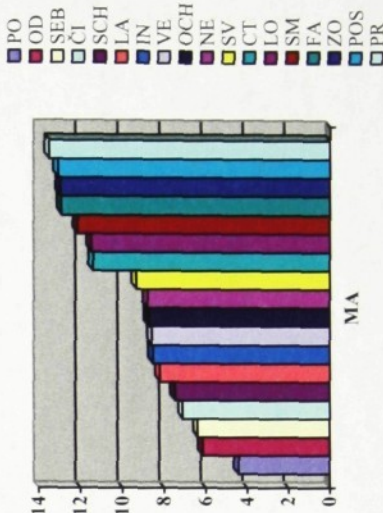
IH - instrumentální hodnoty

- CT - tížádostivost
- ČI - čistota
- FA - fantazie
- IN - intelekt
- LA - laskavost
- LO - logika
- NE - nezávislost
- OD - odvaha
- OCH - ochota
- PO - poctivost
- POS - poslušnost
- PR - přívětivost
- SEB - sebekontrola
- SCH - schopnost
- SM - smířlivost
- SV - svobodomyšlnost
- VE - veselost
- ZO - zodpovědnost

Graf č. 1. - terminální hodnoty

Graf č. 2. - instrumentální hodnoty

Tabulka č. 2

TH	M _B	Pořadí	IH	M _B
SV	4,36842	1.	SCH	5,52632
RB	4,47368	2.	PO	6,78947
VH	6	3.	IN	6,84211
ŠT	6,89474	4.	ČI	7
ZL	7,21053	5.	NE	7,36842
SP	8,73684	6.	SEB	7,52632
UP	8,89474	7.	OD	8,15789
US	9,73684	8.	LO	9,47368
MO	9,78947	9.	LA	9,52632
SE	9,94737	10.	OCH	9,57895
RO	10,6316	11.	VE	9,73684
MS	11,1053	12.	CT	9,78947
PO	11,1579	13.	SM	10,7368
SU	11,8421	14.	ZO	11,6316
BN	12,2105	15.	FA	11,7895
VZ	12,3684	16.	SV	12,7895
KR	12,5789	17.	PR	13,1053
SD	13,0526	18.	POS	13,6316

Legenda:

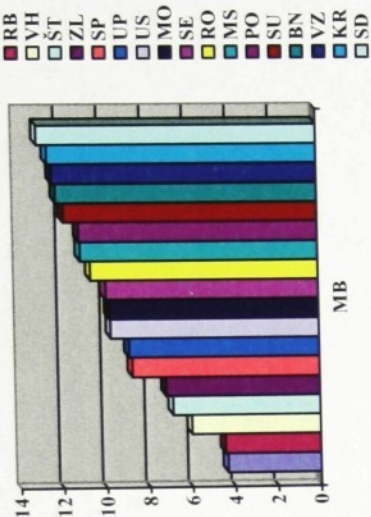
- TH - terminální hodnoty
 BN - bezpečí národa
 KR - krása
 MO - moudrost
 MS - mir ve světě
 PO - pohodlný život
 RB - rodinné bezpečí
 RO - rovnost
 SD - spása duše
 SE - sebečta
 SP - spokojenost
 SU - společenské uznání
 SV - svoboda
 ŠT - štěstí
 UP - upřímné přátelství
 US - úspěšnost
 VH - vnitřní harmonie
 VZ - vzrušující život
 ZL - zralá láska

M_B - průměrná číselná hodnota
 dosažená respondenty skupiny B.

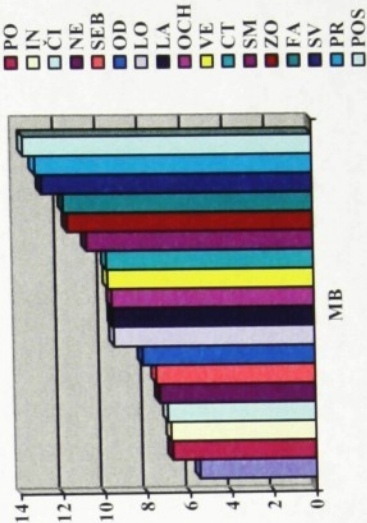
IH - instrumentální hodnoty

- CT - ctižádostivost
 ČI - čistota
 FA - fantazie
 IN - intelekt
 LA - laskavost
 LO - logika
 NE - nezávislost
 OD - odvaha
 OCH - ochota
 PO - poctivost
 PR - přívětivost
 SEB - sebekontrola
 SCH - schopnost
 SM - smílivost
 SV - svobodomyšlnost
 VE - veselost
 ZO - zodpovědnost

Graf č. 3. - terminální hodnoty

Graf č. 4. - instrumentální hodnoty

Tabulka č. 3

TH	M_A	M_B	$X_{A \text{ Max}}$	$X_{A \text{ Min}}$	$X_{B \text{ Max}}$	$X_{B \text{ Min}}$	R_A	R_B	L
SV	5,31578947	4,36842	16	1	14	1	15	13	0,033834586
RB	2,31578947	4,47368	8	1	15	1	7	14	-0,102756892
ZL	8,31578947	7,21053	16	1	18	1	15	17	0,034539474
ŠT	7	6,89474	17	2	16	2	15	14	0,003629764
UP	6,36842105	8,89474	15	2	16	2	13	14	-0,093567251
MS	9,42105263	11,1053	17	2	18	1	15	17	-0,052631579
MO	7,31578947	9,78947	14	2	18	2	12	16	-0,088345865
VH	8,94736842	6	15	3	17	1	12	16	0,105263158
SP	8,57894737	8,73684	16	3	17	3	13	14	-0,005847953
SE	10,3684211	9,94737	16	2	17	4	14	13	0,015594542
BN	11,3157895	12,2105	16	3	18	3	13	15	-0,031954887
RO	8,10526316	10,6316	16	1	16	1	15	15	-0,084210526
VZ	13,2105263	12,3684	18	3	18	6	15	12	0,031189084
US	10,4210526	9,73684	15	2	17	1	13	16	0,023593466
KR	14,7894737	12,5789	18	8	17	5	10	12	0,100478469
PO	11,5263158	11,1579	17	3	18	2	14	16	0,012280702
SU	11,1052632	11,8421	18	1	17	6	17	11	-0,026315789
SD	16,5789474	13,0526	18	13	18	2	5	16	0,167919799

Legenda:

TH - terminální hodnoty

BN - bezpečí národa

KR - krása

MO - moudrost

MS - mír ve světě

PO - pohodlný život

RB - rodinné bezpečí

RO - rovnost

SD - spása duše

SE - sebeucta

SP - spokojenost

SU - společenské uznání

SV - svoboda

ŠT - štěstí

UP - upřímné přátelství

US - úspěšnost

VH - vnitřní harmonie

VZ - vzrušující život

ZL - zralá láska

M_A a M_B – průměrná číselná hodnota dosažená respondenty skupiny A a B.

L - poměr

 R_A a R_B – variační šíře skupiny A a B.

$X_{A \text{ MAX}}$ a $X_{B \text{ MAX}}$ – nejvyšší číslo přidělené dané hodnotě skupinami A a B.

$X_{A \text{ MIN}}$ a $X_{B \text{ MIN}}$ – nejnižší číslo přidělené dané hodnotě skupinami A a B.

■ - pole označující statistickou významnost na hladině 1%.

■ - pole označující statistickou významnost na hladině 5%.

Tabulka č. 4

IH	M _A	M _B	X _A Max	X _A Min	X _B Max	X _B Min	R _A	R _B	L
VE	8,57894737	9,73684	17	2	18	1	15	17	-0,036184211
PO	4,42105263	6,78947	10	1	17	1	9	16	-0,094736842
OD	6,15789474	8,15789	15	1	16	2	14	14	-0,071428571
OCH	8,73684211	9,57895	17	1	18	3	16	15	-0,027164686
ČI	7,10526316	7	17	1	18	1	16	17	0,003189793
LA	8,21052632	9,52632	18	2	17	1	16	16	-0,041118421
SCH	7,47368421	5,52632	14	3	14	1	11	13	0,081140351
IN	8,52631579	6,84211	18	2	16	1	16	15	0,054329372
SEB	6,36842105	7,52632	15	1	14	2	14	12	-0,044534413
NE	8,78947368	7,36842	18	1	17	1	17	16	0,043062201
CT	11,3684211	9,78947	17	2	18	4	15	14	0,054446461
SV	9,31578947	12,7895	17	1	18	3	16	15	-0,112054329
LO	11,4736842	9,47368	18	1	17	2	17	15	0,0625
PR	13,4736842	13,1053	18	8	18	2	10	16	0,01417004
FA	12,8947368	11,7895	18	4	18	1	14	17	0,03565365
SM	12,1052632	10,7368	18	7	16	5	11	11	0,062200957
POS	13,0526316	13,6316	18	2	18	6	16	12	-0,020676692
ZO	12,9473684	11,6316	18	3	18	3	15	15	0,043859649

Legenda:

IH – instrumentální hodnoty

VE - veselost

PO - poctivost

OD - odvaha

OCH - ochota

ČI - čistota

LA - laskavost

SCH - schopnost

IN - intelekt

SEB - sebekontrola

NE - nezávislost

CT - tížadostivost

SV - svobodomyšlnost

LO - logika

PR - přívětivost

FA - fantazie

SM - smířlivost

POS - poslušnost

ZO - zodpovědnost

M_A a M_B – průměrná číselná hodnota dosažená respondenty skupiny A a B.

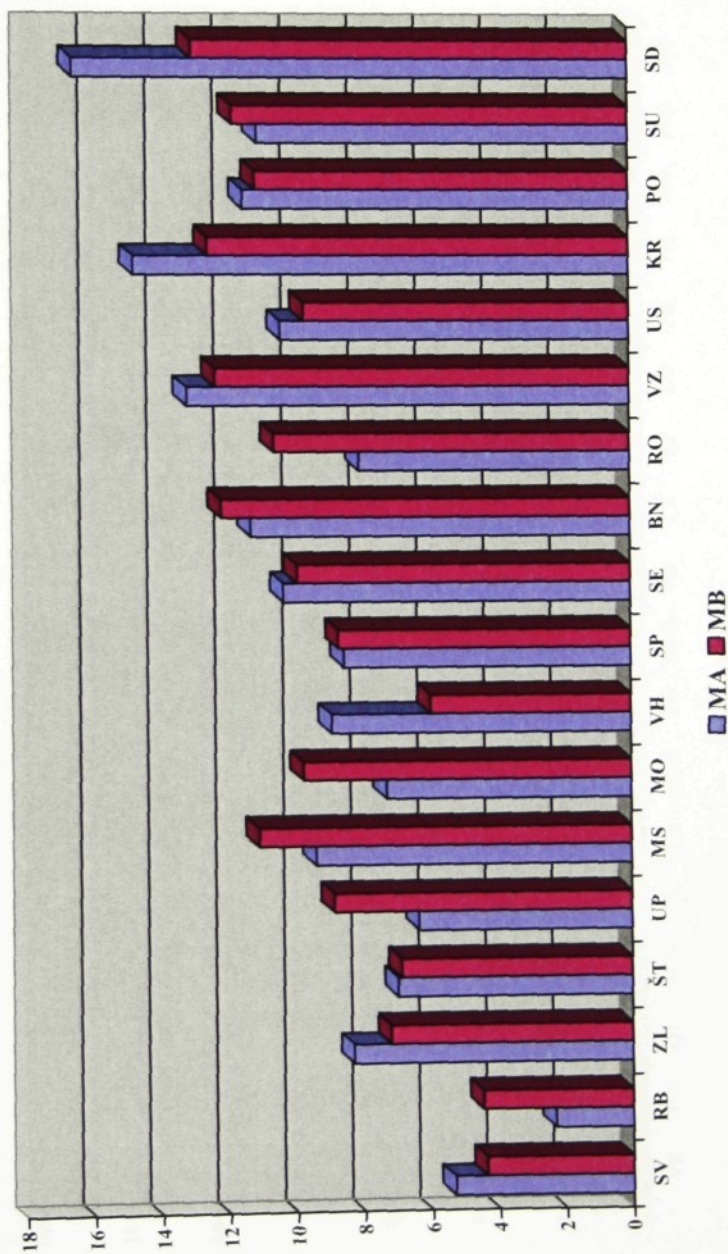
L - poměr

R_A a R_B – variační šíře skupiny A a B.X_A MAX a X_B MAX – nejvyšší číslo přidělené dané hodnotě skupinami A a B.X_A MIN a X_B MIN – nejnižší číslo přidělené dané hodnotě skupinami A a B.

■ - pole označující statistickou významnost na hladině 5%.

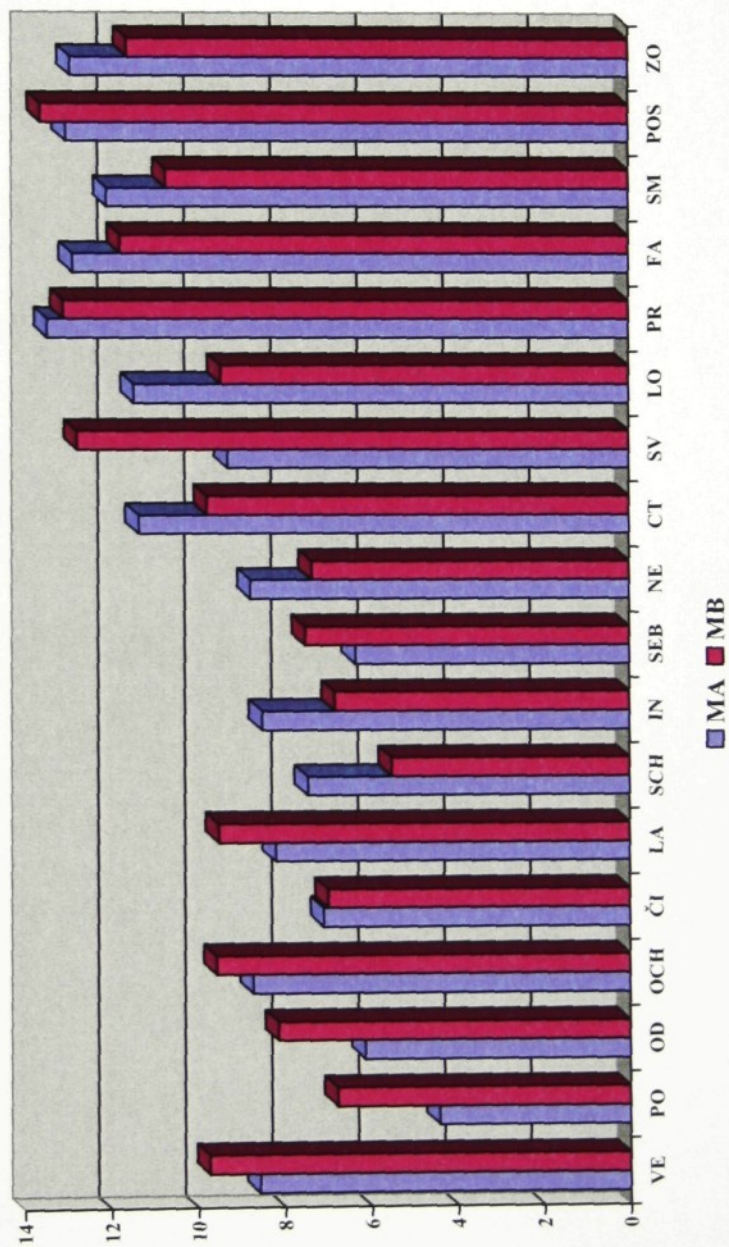
Graf č. 5

Legenda:

- BN - bezpečí národa
- KR - krása
- MO - moudrost
- MS - mir ve světě
- PO - pohodlný život
- RB - rodinné bezpečí
- RO - rovnost
- SD - spása duše
- SE - sebeúcta
- SP - spokojenost
- SU - společenské uznání
- SV - svoboda
- ŠT - štěstí
- UP - upřímné přátelství
- US - úspěšnost
- VH - vnitřní harmonie
- VZ - vzrušující život
- ZL - zralá láska

Graf č. 6

Legenda:

- CT - ctizádostivost
- ČI - čistota
- FA - fantazie
- IN - intelekt
- LA - laskavost
- LO - logika
- NE - nezávislost
- OD - odvaha
- OCH - ochota
- PO - poctivost
- POS - poslušnost
- PR - přívětivost
- SEB - sebekontrola
- SCH - schopnost
- SM - smířlivost
- SV - svobodomyšlnost
- VE - veselost
- ZO - zodpovědnost